

Mezinárodní konference Diakonie ČCE

**„Nástroje a možnosti podpory pečujících
v ČR a zahraničí: teorie
a praxe““**

25. listopadu 2016

Politika přípravy na stárnutí z pohledu MPSV

Demografické trendy:

- Pokles porodnosti
- Stárnutí obyvatelstva
- Změna struktury rodin

Stárnutí populace – celosvětový problém, je i výzvou - umět správně využít potenciál starších lidí je předpokladem pro zvládnutí problémů spojených se stárnutím populace v budoucnosti.

Z demografických prognóz vyplývá (dle ČSÚ, varianta střední)

- † Počet osob **starších 65 let** v roce 2014 je 1,8 mil, v roce 2050 se zvýší téměř na 3,8 mil – **počet se zdvojnásobí, 1/3 osob bude starší 65 let.**
- † Počet osob **starších 85 let** v roce 2014 je 0,2 mil, v roce 2050 stoupne na 0,6 mil, **to je 3 krát více.**
- † **Výrazný podíl žen** ve starších věkových kategoriích (domácnosti jednotlivců ze 4/5 vdovy, ženy seniorky jsou více ohroženy chudobou).

Problém: Nejisté postavení a nedostatečná podpora pečujících osob

- Sociální ani zdravotní systém neformální péči příliš neoceňuje; rovněž společenská prestiž pečujících je v ČR na nízké úrovni
- Existující formy institucionální podpory (např. právního nároku na zkrácení pracovní doby, pobírání příspěvku na péči) jsou nedostačující
- Rovněž **podpora ze strany obce a komunity je minimální**, chybí poskytování základních informací o způsobu adekvátní péče, vzdělávání pečovatелů a psychologické poradenství či péče
- **V ČR chybí systém dlouhodobé péče**, což nevede k potřebné komplementaritě a sdílení péče mezi formálními i neformálními poskytovateli sociální i zdravotní péče
- **Nedostatečně rozvinutá síť podpůrných služeb** (např. krizová odlehčovací služba) a chybějící **další výhody pro pečovatele** oslabují motivaci a sociální jistoty neformálních pečovatелů, ačkoli osoby závislé často preferují péči v domácím prostředí a nikoli institucionální formu péče

Důsledky problému

- **Pečující osoby se ocitají v nejistém postavení, obtížně kombinují péči a zaměstnání** vzhledem k neochotě českých zaměstnavatelů nabízet zkrácenou pracovní dobu, příp. její flexibilní organizaci.
- **S nárůstem potřeby a intenzity péče neformální pečovatelé často opouštějí svá zaměstnání** a jsou zpravidla odkázáni na odměnu, kterou jim poskytne osoba závislá z příspěvku na péči. Návrat do zaměstnání je pro pečující poměrně obtížný i po ukončení péče.
- V souvislosti s poskytováním dlouhodobé péče **dochází k propadu celkových příjmů pečujících**, a to jak z ekonomické činnosti, tak sociálních dávek. **Pečující osoby tak čelí zvýšenému riziku chudoby v produktivním i postproduktivním věku.**

Důsledky problému

- **Procentuální pokrytí potřeb seniorů starších 80 let pečovatelskou službou** - pouze okolo 30 % (finanční a místní dostupnost).
- Poskytování neformální péče (především v případě vysokých stupňů závislosti) dále **zvyšuje riziko vzniku disfunkčních rodinných vztahů pečujících osob** (partnerských, rodičovských, příbuzenských). V důsledku prodlužování délky a náročnosti péče pečovatelům také hrozí zhoršování jejich (fyzického i psychického) zdravotního stavu.

Důsledky problému

výzkum FDV: pečující více než 20 h týdně

Žena 55 let, SŠ, zaměstnaná na DPČ - pomocná síla v nemocnici, původně odborná pracovníce v průmyslu:

.....“asi on (zaměstnavatel, pozn. aut.) i věděl, že by to bylo na dyl a tři roky by stejně mi nemohl držet místo. To mně bylo celkem jasný a ono potom už trošičku začaly i takový problémy tam, kdy vlastně ta mamka dost často byla nemocná, kdy jsem si na ní brala paragraf a (šéfová) už mi spíš jako dávala najevo co chci, jestli chci dělat pečovatelku a nebo pracovat“....

„Bylo to takový, oni to nemysleli ani tak zle, ale vlastně mi řekli: „To víte, vy jste na práci už stará.“ a já říkám: „Tak mě dejte do důchodu.“, „To jste zase mladá....“

- obtížný návrat na pracovní místo po skončení péče
- obtíže při hledání nové práce
- minimální podpora v nezaměstnanosti
- ohrožení důchodových nároků

Důsledky problému

výzkum FDV: pečující více než 20 h týdně

Žena, 60 let, vyučená kuchařka, v důchodu :

„....ted' já jí slyšela, jak tam naříká a to, tak jsem byla docela nešťastná a šéfová mi vždycky řekla: „Heled' seber se a jed', tak jsem skočila do auta a jela jsem tam hned...“.

Žena, 66 let, VŠ, původně úřednice, pracující důchodkyně:

„No to víte, moje (šéfová) takhle měla pro to pochopení, protože sama měla maminku taky umístěnou někde, nevím ani kde. Ale já jsem byla na těch píchačkách, tak já jsem si to zas pak musela napracovat. Protože to nemohla tak nějak řešit. Ale pochopení pro to měla.“

Očekávaný budoucí vývoj

- Demografické prognózy očekávají, že v České republice se během příštích dvaceti letech **počet seniorů ve věku nad 75 let přinejmenším zdvojnásobí.**
- Odhaduje se přitom, že **přibližně čtvrtina až třetina z nich bude ve špatném zdravotním stavu**, a bude tedy vyžadovat nějakou formu dlouhodobé péče.
- Zároveň pokles podílu osob v produktivním věku a prodlužování věku odchodu do důchodu mohou vést k **zužování souboru možných poskytovatelů péče.**
- Z hlediska poskytování neformální péče lze očekávat, že se **význam dlouhodobé péče bude zvyšovat.** Rodinní příslušníci často chápou péči o své blízké jako práci z lásky nebo povinnosti v rámci mezigenerační solidarity bez ohledu na existenci institucionální podpory či pomoci.

Péče a důchod

- **Doba péče** se pro účely důchodového pojištění hodnotí v plném rozsahu, tj. jako doba zaměstnání nebo doba samostatné výdělečné činnosti. Pro stanovení osobního vyměřovacího základu se hodnotí **jako doba vyloučená**.
- Pokud náhradní doba péče o osobu závislou trvala aspoň 15 let (ustanovení §19a zákona o důchodovém pojištění), považuje se pro stanovení osobního vyměřovacího základu pro výpočet důchodu tato doba buď za dobu vyloučenou nebo za dobu pojištění, v níž měla osoba příjmy v citovaném ustanovení uvedené.
- Doba péče považována za tzv. **náhradní dobu pojištění** u:
  - ✓ Osobní péče o osobu mladší 10 let, která je závislá na pomoci druhé osoby v I. stupni závislosti
  - ✓ Osobní péče o osobu jakéhokoliv věku, závislou na pomoci druhé osoby ve II., III. a IV. stupni závislosti,; osoby blízké a od r. 2001 i jiné než blízké osoby ve společné domácnosti
  - ✓ V roce 2015 vydáno rozhodnutí o době péče o osobu závislou pro
6 392 osob

Péče a důchod

Problém 1: Dlouhodobá /celoživotní péče – důchod počítán z fiktivního příjmu ve výši příspěvku na péči nebo z předchozích nízkých příjmů

Problém 2: Obtížná zaměstnatelnost po ukončení péče

- Potřebná doba pojištění pro nárok na starobní důchod až na 35 let v roce 2018
- Podle některých modelů lze předpokládat, že v roce 2050 nesplní podmínku pojištění ve věku 66 let 10 % osob

*Řešení: výhodnější zápočet příjmu (průměrná mzda pracovníka v soc. službách?),
výraznější podpora flexibilních forem práce atd....*

Opatření na podporu pečujících osob

- (1) Zavedení **dlouhodobého ošetřovného** jako institutu analogického k ochraně zaměstnance v případě krátkodobé pracovní neschopnosti. Jedná se o nárokové uvolnění zaměstnance při vzniku potřeby péče v rodině po dobu 3 měsíců, během kterého je poskytována dávka nemocenského pojištění ve výši 60 % denního vyměřovacího základu zohledňující potřeby pečující osoby, míru péče a je chráněno jeho pracovní místo.
- (2) **Podpora terénních sociálních služeb a sociální práce** (udržení závislých osob co nejdéle doma, vyšší kvalita jejich života; ulehčení pečujícím osobám: zvládat péči a zároveň pracovat; zlepšení mezigeneračních vztahů a solidarity).
- (3) **Zřízení koordinátora péče** (nová typová pozice sociálního pracovníka v ORP; podpora osob s disabilitou a jejich pečujících na lokální úrovni; informace/poradenství pečujícím i opečovávaným osobám, podpora v krizových situacích, monitorování situace v obci, plánování podpory a soc. služeb).

Opatření na podporu pečujících osob

- (4) Definování **pečujících osob jako cílové skupiny** v zákoně o sociálních službách (znamená nárok na nezbytnou respitní péči).
- (5) Zahájení **celospolečenské diskuze o finančním a společenském ocenění péče** včetně diskuze o zásadním zlepšení situace neformálních pečovatelů. Tato debata by měla zahrnovat také aspekty zaměstnanosti, dopadů na sociální, zdravotní i vzdělávací systém.

Opatření na podporu pečujících osob

- (6) Pilotní ověření **služeb pro domácnost** například z evropských strukturálních fondů dle belgického vzoru. Systém služeb je založen na vztahu vydavatele poukázek, příjemce služeb (domácnosti), zaměstnavatele (registrovaná agentura), pracovníků agentury a **vlády, která je hlavním zdrojem financování systému**. Příjemce si může nakoupit určité množství poukázek, za něž nakupuje služby u registrované agentury. Stát částečně tyto služby také dotuje. Agentura zaměstnává pracovníky a pracovnice (osoby znevýhodněné na trhu práce, např. ženy po rodičovské dovolené) ve standardním pracovní- právním vztahu.

Děkuji za pozornost!

Ing. Jana Ryšánková

jana.rysanekova@mpsv.cz

MPSV, Odbor rodinné politiky a politiky stárnutí